

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.6.43>

CHARAKTERYSTYKA OTRZYMYWANIA BEZPRAWNYCH KORZYŚCI PRZEZ PRACOWNIKÓW ORGANÓW PRAWA

Witalij Todorow

student Naukowego Instytutu Prawa Publicznego

(Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0009-0000-8091-4061

todorov_vitalii@ukr.net

Adnotacja. W artykule określono wykaz i treść merytoryczną elementów operacyjno-śledczych cech otrzymywania nielegalnych korzyści przez funkcjonariuszy organów ścigania. Należy zauważyć, że celem zapewnienia określonych cech jest wszechstronne wykorzystanie zdolności operacyjnych i dochodzeniowych, z uwzględnieniem cech poszczególnych grup przestępstw, ponieważ każda działalność wiąże się ze znajomością obiektów wpływu. Stwierdzono, że wśród elementów cech operacyjno-śledczych nie da się wyodrębnić „standardów” właściwych wszystkim przestępstwom, gdyż ich cechą jest już samo określenie dla określonego rodzaju przestępstwa tych elementów, które pozwalają scharakteryzować mechanizm, a co za tym idzie, określenie dla tej grupy przestępstw im właściwych, treści pewnych elementów o charakterze operacyjno-rozpoznawczym.

Słowa kluczowe: pracownicy organów ścigania, uzyskanie nielegalnej korzyści, cechy, elementy, zachowania istotne operacyjnie, etapy.

CHARACTERISTICS OF RECEIVING UNLAWFUL BENEFITS BY LAW ENFORCEMENT BODIES EMPLOYEES

Todorov Vitalii

PhD student at the Research Institute of Public Law (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0009-0000-8091-4061

todorov_vitalii@ukr.net

Abstract. The article defines the list and meaningful content of the elements of the operational and investigative characteristics of receiving illegal benefits by law enforcement officers. It is noted that the purpose of providing the specified characteristics is the comprehensive use of operative and investigative capabilities, taking into account the characteristics of individual groups of crimes, since any activity involves knowledge of the objects of influence. It was concluded that among the elements of operational-investigative characteristics it is impossible to determine "standards" that are inherent in all criminal offenses, since its feature is the very definition for a specific type of criminal offenses of those elements that allow characterizing the mechanism, and therefore to determine for this group of criminal offenses an inherent to them alone the content of certain elements of operative-search characteristics.

Key words: employees of law enforcement agencies, obtaining an illegal benefit, characteristics, elements, operationally significant behavior, stages.

ХАРАКТЕРИСТИКА ОДЕРЖАННЯ ПРАЦІВНИКАМИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ

Віталій Тодоров

здобувач Науково-дослідного інституту публічного права

(Київ, Україна)

ORCID ID: 0009-0000-8091-4061

todorov_vitalii@ukr.net

Анотація. У статті визначено перелік та змістовне наповнення елементів оперативно-розшукової характеристики одержання неправомірної вигоди працівниками правоохоронних органів. Зазначено, що метою надання зазначеної характеристики є комплексність використання оперативно-розшукових можливостей з врахуванням характеристики окремих груп злочинів, оскільки будь-яка діяльність передбачає знання об'єктів впливу. Зроблено висновок, що серед елементів оперативно-розшукової характеристики неможливо визначити «сталі», які притаманні всім кримінальним правопорушенням, оскільки її особливістю є саме визначення для конкретного виду кримінальних правопорушень тих елементів, які дозволяють охарактеризувати механізм, а отже визначити для цієї групи кримінальних правопорушень притаманний їм одним зміст певних елементів оперативно-розшукової характеристики.

Ключові слова: працівники правоохоронних органів, одержання неправомірної вигоди, характеристика, елементи, оперативно-значима поведінка, етапи.

Постановка проблеми. Основою для визначення особливостей оперативно-розшукового забезпечення розслідування одержання специфічним суб'єктами-працівниками правоохоронних органів неправомірної вигоди та використання оперативно-розшукових сил, засобів та методів у процесі такого забезпечення є оперативно-розшукова характеристика, яка дозволяє оцінити інформацію про об'єкт оперативно-розшукового впливу з точки зору суб'єктів такого впливу. У теорії оперативно-розшукової діяльності, як окремої галузі знань, сформовано певний підхід до переліку та змісту елементів оперативно-розшукової характеристики. Оскільки оперативний працівник, здійснюючи пошук ознак кримінального правопорушення, «екстраполює» отримані відомості на вже існуючу гіпотетичну модель, то ця модель повинна бути визначена та описана саме тими термінами, які використовуються теорією (наукою), що вивчає механізми протидії саме з використанням сил та засобів ОРД. Враховуючи зазначене виникає необхідність об'єднати особливості дій особи в період підготовки та отримання неправомірної вигоди з вже відомими способами вчинення зазначених або близьких за змістом (способом підготовки, вчинення, приховування) кримінальних правопорушень або інших правопорушень, але вчинюваних ідентичним типом суб'єктів, з метою прогнозування поведінки такої особи як специфічного суб'єкта – працівника правоохоронного органу. Такий підхід дозволяє використати досліджені тенденції оперативно-значимої поведінки певних суб'єктів для розроблення методики виявлення фактів, встановлення особи злочинця на підставі порівняння (співставлення) ознак злочину та особливостей поведінки певних осіб, з визначеними оперативно-розшуковою характеристикою моделями кримінальної поведінки. Важливість визначення превалюючих по важливості критеріїв, які характеризують елементи оперативно-розшукової характеристики, зумовлена тим, що кожний вид кримінальних правопорушень має певні особливості, які визначають тактику дій оперативних працівників під час виявлення фактів його підготовки та вчинення, а також у процесі оперативно-розшукового забезпечення досудового розслідування. Отже виникає питання стосовно переліку таких елементів та їх змісту в рамках оперативно-розшукової характеристики конкретного виду кримінального правопорушення – одержання працівниками правоохоронних органів неправомірної вигоди.

Стан наукових досліджень. Слід зазначити, що ряд науковців, досліджуючи питання характеристики, у тому числі і корупційних кримінальних правопорушень, пов'язаних з отриманням неправомірної вигоди, розглядали її окремі елементи та їх зміст: Р.Л. Степанюк та О.В. Приходько розподіляють осіб як набувачів неправомірної вигоди та надавачів неправомірної вигоди (Степанюк, Приходько, 2015: 199), але випускають з виду особу посередника; О.М. Таркан за основу класифікації обирає психологічно-рольовий тип особистості, вирізняючи: осіб, які свідомо розглядають свій службовий статус передусім як можливість збагатитись і зорієнтовані на отримання неправомірної вигоди систематично; осіб, яких втягнули в корупційну злочинну діяльність керівники або більш досвідчені колеги по службі; випадкових правопорушників, котрі не вистояли перед пропозицією неправомірної вигоди від її надавача внаслідок складних життєвих обставин, слабких волевих якостей тощо (Таркан, 2021: 56-57); В.О. Приходько розрізняє два загальних типи надавачів неправомірної вигоди: ініціативний (надавач неправомірної вигоди, який сам виступає ініціатором); вимушений (надавач неправомірної вигоди, котрий надає її внаслідок вимагання з боку службової особи органу поліції або її співучасників) (Приходько, 2011: 185). Але у цілому, як комплекс взаємопов'язаних елементів, характеристика одержання працівниками правоохоронних органів неправомірної вигоди не розглядалась.

Мета статті – виокремити елементи оперативно-розшукової характеристики одержання працівниками правоохоронних органів неправомірної вигоди та визначити їх зміст.

Основний зміст. Враховуючи, що одержання неправомірної вигоди відноситься до латентних злочинів, то важливе значення має наявність факторів, що обумовлюють реалізацію корупційних ризиків для певної категорії осіб та/або у певному місці (правоохоронному органі). Тому, як елемент оперативно-розшукової характеристики одержання неправомірної вигоди, ми визначаємо фактори, що впливають на оперативно-значиму поведінку.

Теоретичне обґрунтування діяльності оперативних підрозділів потребує визначення практичного застосування зазначених факторів, чим більше факторів реалізується у межах певної структури (об'єкта оперативної зацікавленості), тим більше рівень можливостей реалізації ризиків щодо одержання неправомірної вигоди особами, які працюють (потрапляють у сферу впливу) на цьому об'єкті. Окрім цього, необхідно здійснити певну градацію цих факторів, оскільки вони не є однаковими за силою впливу на причини та умови вчинення кримінального правопорушення – отримання неправомірної вигоди.

Ми виокремлюємо певні групи факторів обравши за критерій вид впливу (опосередкований або безпосередній), об'єктивність або суб'єктивність впливу та силу впливу кожного: опосередкованого об'єктивного впливу (низький рівень матеріального забезпечення та недостатня соціальна захищеність; занепад правової культури; низький рівень правосвідомості як громадян – надавачів неправомірної вигоди так і її набувачів; поверховість у проведенні антикорупційної політики; відсутність на нормативному рівні цілісної системи форм і засобів запобіжної діяльності щодо причин та умов, які сприяють одержанню неправомірної вигоди; замкненість правоохоронної системи; безсистемність нормотворення, внесення багатьох змін і доповнень прийняття великої кількості нових нормативно-правових актів; обсяг повноважень і порядок виконання певних дій розрізняються залежно від того, в яких конкретно підрозділах правоохоронних органів вони реалізуються); безпосереднього об'єктивного впливу: концентрація в руках керівництва всіх напрямків діяльності та функцій правоохоронного органу; специфіка певної сфери правоохоронної діяльності – умови здійснення

повноважень працівниками правоохоронних органів; недосконалість правової процедури декларування доходів і витрат правоохоронців та наближених до них осіб); опосередкованого суб'єктивного впливу (наявність «корпоративного» захисту у випадку вчинення незаконних дій; відносна закритість діяльності працівника правоохоронного органу, що створює ілюзію захищеності від закону та безкарності; правовий статус конкретних правоохоронних органів, який визначається законодавством з врахуванням напрямків їх діяльності, структури, організаційного режиму роботи, що напряду впливає на оперативно-значиму поведінку; встановлений нормативними актами і реально сформований порядок здійснення повноважень конкретної особи; можливість використання сучасних технічних засобів з метою протидії розслідуванню; відсутність або нечіткість відомчої регламентації процедур щодо здійснення службових обов'язків працівниками правоохоронних органів, використання наданих повноважень, прийняття рішень; висока ступінь суб'єктивно забезпеченої свободи дій при прийнятті управлінських рішень в межах посадових повноважень); безпосереднього суб'єктивного впливу: наявність юридичної освіти в осіб, які отримують неправомірну вигоду; виконання незаконних розпоряджень керівництва; участь керівництва у механізмі одержання неправомірної вигоди (в різних формах співучасті); посадові можливості, які визначаються рівнем та обсягом посадових повноважень конкретного працівника правоохоронного органу; ставлення до професійних обов'язків, як до засобу до збагачення; криміногенна поведінка інших осіб, пов'язаних із злочинцем; досвід правоохоронної діяльності в осіб, які одержують неправомірну вигоду; наявність спеціальних знань в осіб, які одержують неправомірну вигоду). Зазначені фактори є об'єднаним елементом між особами, які становлять оперативний інтерес та їх оперативно-значимою поведінкою.

Що стосується осіб – носіїв оперативно-значимої поведінки, то необхідно зазначити, що оперативно-значима поведінка розвивається в межах кількох дій, що відображають злочинну поведінку суб'єкта – для досягнення злочинної мети особи виконують комплекс взаємопов'язаних дій, об'єднаних єдиним умислом, спрямованих на досягнення злочинного результату. На підставі аналізу існуючих теоретичних напрацювань (Степанюк, Приходько, 2015: 199; Трепак, 2011: 33-34) ми обираємо класифікацію таких осіб, саме на підставі особливостей їх службового положення (виконуваних функцій) які обумовлюють певний механізм їх оперативно-значимої поведінки та їх ролі у вчиненні кримінального правопорушення.

Головною ознакою, яка відрізняє набувача неправомірної вигоди, працівника правоохоронного органу – це саме його спеціальний статус (службова особа правоохоронного органу), оскільки всі працівники правоохоронного органу не залежно від посади, функцій, спеціального відношення до службових осіб, тобто суб'єктами виступають службові особи органів поліції, які відносяться до категорії представників влади, оскільки злочин вчинюється у сфері здійснення правоохоронної діяльності, тобто реалізації відповідної функції держави.

Слід зазначити, що превуальною рисою є власне спеціальні знання, які працівник правоохоронного органу може використати для ухилення від відповідальності та маскування факту одержання неправомірної вигоди, тобто ця риса має значення не просто для оцінки рівню професійного досвіду службової особи, котра виконує обов'язки у сфері виконання завдань правоохоронної діяльності, а саме з точки зору прогнозування можливої оперативно-значимої поведінки вигодонабувача. Можна зробити висновок, що знання, наприклад, співробітниками оперативних підрозділів і слідчими способів фіксації одержання неправомірної вигоди, технічних можливостей та механізму доказування у кримінальному провадженні цієї категорії справ дозволяє їм уникати відповідальності. Тому для цієї категорії осіб, особливістю, як суб'єкта одержання неправомірної вигоди є: правоохоронна спеціалізація особи; службові повноваження; досвід професійної діяльності та їх роль під час вчинення конкретного кримінального правопорушення. Також, з метою маскування злочинних дій, особи набувача неправомірної вигоди злочинцями залучаються посередники, які формально не відносяться до категорії працівників правоохоронних органів, що значно ускладнює встановлення кінцевого набувача неправомірної вигоди. Тому з точки зору виявлення та фіксації злочинних дій посередники однозначно відносяться до носіїв оперативно-значимої поведінки, оскільки формально не потрапляють у сферу оперативного контролю (до того ж дії цих осіб кваліфікують як дії співучасників у вигляді посередництва). Науковці класифікують таких осіб у залежності від спрямованості умислу, а саме: тих, що представляють злочинні інтереси певної службової особи; представляють інтереси надавача неправомірної вигоди; ті, які діють з шахрайською мотивацією, свідомо не збираючись здійснювати посередництво, так чи інакше привласнити предмет або його частку (Тимчишин, 2007: 290).

На нашу думку, науковці, надаючи характеристику осіб – учасників одержання неправомірної вигоди розглядають ці категорії відокремлено, не враховуючи, що всі ці дії відбуваються у комплексі, адже якщо набувач неправомірної вигоди відноситься до певної категорії, то і її надавач повинен "відповідати" такій категорії, а отже виникає питання про участь або не участь посередника у цій схемі. Тобто, на нашу думку, класифікацію необхідно здійснювати на підставі схем злочинної поведінки, які прогноуються для певної категорії осіб, адже саме так діють оперативні працівники під час виявлення ознак злочину – спочатку отримують інформацію про, наприклад, діяльність посередника, а вже потім визначають інших учасників отримання неправомірної вигоди. З врахуванням зазначеного ми класифікуємо осіб – носіїв оперативно-значимої поведінки як учасників злочинних схем з врахуванням ролей, які вони виконують під час реалізації цих схем (механізмів злочинної поведінки):

– вигодонабувач свідомо погоджується на постійну «співпрацю» (а не одноразову «послугу») з метою постійного одержання неправомірної вигоди – посередник представляє інтереси надавача неправомірної

вигоди і діє з власних корисливих спонукань, використовуючи наявні зв'язки та знайомства – надавач неправомірної вигоди вчиняє активні дії щодо спонукання вигодонабувача до одержання незаконної винагороди за вирішення не тільки певного питання, але і постійного «співробітництва»;

– вигодонабувач ініціативно шукає можливості запропонувати свої «послуги» – посередником є особа, яка постійно представляє інтереси вигодо набувача – надавач неправомірної вигоди переслідує довготривалу мету поставити у залежність від себе службову особу правоохоронного органу (для вирішення наступних питань);

– надавач неправомірної вигоди намагається за неправомірну вигоду вирішити незаконний інтерес – посередник у вигляді «злочинного промислу» пропонує, обіцяє передати неправомірну вигоду за реальний чи уявний вплив на будь, якого вигодо набувача – вигдонабувач, приймає обіцянку, пропозицію або одержує неправомірну вигоду «одноразово»;

– надавач неправомірної вигоди стає таким внаслідок несприятливої особистої ситуації і намагається вирішити своє питання – посередник діє із шахрайських спонукань, свідомо не збираючись передавати неправомірну вигоду, а так чи інакше привласнити предмет неправомірної вигоди або його частку.

Предмет неправомірної вигоди є важливим елементом оперативно-розшукової характеристики, оскільки від його виду залежить як спосіб оперативно-значимої поведінки (підготовка, передача, приховування) так і методика виявлення та фіксації злочинних дій. Але більшість предметів неправомірної вигоди – це предмети фізичного світу, які мають стандартні характеристики, а позиціонуються як предмет неправомірної вигоди у зв'язку з їх використанням під час вчинення кримінального правопорушення. Тобто певні інтелектуальні сліди, які є ознаками їх використання стають характеристиками цих предметів внаслідок оперативно-значимої поведінки осіб – носіїв такої поведінки. Власне з цієї точки зору нас цікавлять не самі предмети, а у комплексі з їх пошуковими ознаками.

Наявність спеціальних знань у працівників правоохоронних органів стосовно можливостей документування неправомірної вигоди обумовлює специфіку предмета неправомірної вигоди. Зазначені особи (відповідно рівня своїх знань) намагаються максимально деіндивідуалізувати предмет, який вони отримують, усунути «зв'язок» між собою та цим предметом на певний період – розуміючи ризик знаходження у них цього предмету у випадку, якщо він помічений з метою фіксації їх злочинних дій. З моменту прийняття чинного КПК частина знань (якими раніш володіли виключно оперативні працівники) що до процедур фіксації фактів одержання неправомірної вигоди, хімічних поміток, тощо стало надбанням інших працівників правоохоронних органів (а також інших пересічних громадян), що суттєво ускладнило документування їх діяльності і відповідно обумовило їх пересторогу відносно предметів, які вони отримують процесі вчинення кримінального правопорушення. Така тенденція обумовила відповідну ситуацію що до зазначених предметів: підміна предмету безпосередньо у процесі отримання (обміну в обмінниках на інші купюри під контролем вигодонабувача, змушування вигодонадавача придбати у стислий термін коштовні речі без індивідуалізації покупця); усунення індивідуальних ознак на виробках з дорогоцінних металів; вимога надання золотих злиwkів без сертифікатів, які знищуються з метою уникнення ідентифікації; побутова техніка, коштовні мобільні телефони оплачуються готівкою безпосередньо на місці покупки; кошти в електронній формі перераховуються за реквізитами, які не належать вигодонабувачу або його близьким особам; оплата будівельних матеріалів здійснюється за готівку за платіжними дорученнями, які вигодонабувач передає вигодонадавачу під час попередньої домовленості; використання криптовалют.

Оперативно-значима поведінка має щільний зв'язок з носієм такої поведінки, оскільки характерні особливості таких осіб, вказані вище обумовлюють механізми підготовки до вчинення, отримання неправомірної вигоди тим чи іншим способом. На нашу думку, оперативно-значима поведінка залежить як від предмета неправомірної вигоди так і від особистості її носія. Оперативні працівники можуть виявити ознаки корупційних кримінальних правопорушень на будь-якому з етапів їх вчинення і в процесі оперативного пошуку вони не отримують структуровану інформацію про конкретний склад кримінального правопорушення. Тому оперативно-значима поведінка не повинна співпадати із способами вчинення злочинів (в межах криміналістичної характеристики) або з об'єктивною стороною злочинів (в межах кримінально-правової характеристики).

Механізм вчинення досліджуваного нами кримінального правопорушення обумовлює необхідність вчинення ряду дій, які власне і складають склад кримінального правопорушення – одержання неправомірної вигоди. Але деякі з цих дій вже складають закінчений склад кримінального правопорушення, як наприклад, прийняття пропозиції або обіцянки, коли предмет неправомірної вигоди ще не отриманий, і зрозуміло, що у випадку затримання особи на цьому етапі вчинення злочинних дій – цей предмет і не буде переданий, тобто неправомірна вигода взагалі не буде одержана. Інші дії взагалі не можливо інтерпретувати як злочинні, але в підсумку вони об'єднані з іншими одним злочинним задумом (наприклад створення умов для надання пропозиції з боку вигодонадавача), хоча без фіксації факту передачі предмета неправомірної вигоди довести це не можливо. З точки зору слідчого значна частина цих дій не є підставою для початку кримінального провадження, а з точки зору оперативного працівника – ці дії вже є початком реалізації злочинного задуму і відповідно потребують фіксації. Тому, коли науковці, позиціонуючи характеристику, називають її оперативно-розшуковою, але як елементи визначають способи підготовки, вчинення та приховування слідів злочину, то це скоріш криміналістична характеристика, яка надає теоретичну базу для слідчого, який здійснює досудове розслідування вже після вчинення кримінального правопорушення. Саме тому ми розглядаємо не

способи підготовки, вчинення або приховування кримінальних правопорушень, а саме позиціонуємо їх як етапи оперативно-значимої поведінки.

Початковим етапом оперативно-значимої поведінки є створення умов (власне це не є підготовка до вчинення злочину), у ході чого підшукуються можливості для вчинення (надання або одержання) неправомірної вигоди. Здійснюються наступні дії: підбір особи для одержання від неї неправомірної вигоди із встановленням даних про її особистість, зв'язки, знайомства, матеріальний стан; створення умов, які обумовлюють згоду особи на надання неправомірної вигоди; прикриття злочинної діяльності колегіальними рішеннями; колегіальний орган приймає рішення, бажане для певних осіб, при чому кожний з членів органу отримує «подяку» в тому, чи іншому вигляді (Таркан, 2020: 41-42); підготовка до використання комп'ютерних технологій (відкриття рахунку на іншу особу тощо); обрання місця та способу висловлення пропозиції надання (чи одержання) неправомірної вигоди; залучення посередника для виконання необхідних дій щодо прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди (ведення перемовин із зацікавленими особами, здійснення операцій з предметом неправомірної вигоди тощо) (Андрейко, 2020: 60); забезпечення фіктивних джерел для нібито легального отримання коштів.

На етапі висунення вимоги (пропозиції) щодо надання (одержання) неправомірної вигоди здійснюються наступні дії: висловлення побажання щодо надання неправомірної вигоди та/або її вимагання; надання формальної згоди з приводу наміру на передачу або надання неправомірної вигоди за вчинення чи невчинення будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища і може бути здійснене в будь-якій формі (усній, письмовій, SMS-повідомленням тощо) (Чернявський, Вакуленко, Толочко, 2014: 11); попереднє обрання предмета неправомірної вигоди; недопущення можливості аудіо фіксації шляхом уникнення розмов під час обговорення умов одержання неправомірної вигоди (замість чого застосовуються написання її суми на папері, моніторі комп'ютера, калькулятора, мобільного телефону); завуалювання одержання саме неправомірної вигоди шляхом надання підготовчим діям видимості законних (укладення фіктивних цивільно-правових правочинів, оформлення винагороди за насправді невиконану або виконану у значно меншому обсязі викладацьку або наукову діяльність, необґрунтована виплата премій і т.п., в тому числі й у відношенні родичів, друзів, знайомих одержувача неправомірної винагороди) (Таркан, 2019: 71).

На етапі обговорення (обіцянки) щодо надання (одержання) неправомірної вигоди здійснюються наступні дії: вимагання передати неправомірну вигоду предметами, ідентифікація яких ускладнена; ведення переговорів з особою, яка надає неправомірну вигоду, про розмір, форму, місце передачі предмету злочину та про інші значимі умови; коригування суми, форми чи виду неправомірної вигоди, місця, часу, способів та адресатів її майбутнього одержання) (Чернявський, Вакуленко, Толочко, 2014: 11); обрання способу підтримання зв'язку між вигодонадавачем та вигодоотримувачем тощо; узгодження місця та часу одержання неправомірної вигоди.

Оперативно-значима поведінка на етапі безпосередньої підготовки до одержання (надання) неправомірної вигоди може полягати у наступних діях: складання певного плану дій; залучення працівниками правоохоронних органів до одержання неправомірної вигоди підлеглих, знайомих, родичів тощо, які не є обізнаними у злочинних намірах одержувача підготовка алібі в разі затримання на місці вчинення злочину, включаючи боргові розписки або інші подібні документи; узгодження місця та часу одержання неправомірної вигоди, вивчення місцевості, вибір точки попереднього спостереження, шляхів укриття на випадок затримання; підготовка посередників (Шумейко, 2015: 62); підшукування зручного часу, в першу чергу для того, щоб не було сторонніх, які могли б перешкодити реалізації злочинного задуму; обрання місця вчинення злочину, зручного для виконання злочинних дій; максимальне скорочення (або навпаки – збільшення) часу від моменту озвучення вимоги про необхідність надати неправомірну вигоду до моменту її безпосередньої передачі; продумування швидких способів викинути або знищити предмет неправомірної вигоди (відкриття вікна, наявність у місці передачі відкритого полум'я (камін, багаття, газова плита тощо) (Шило, 2013: 84); підготовка шляхів зникнення та переховування у випадку затримання (з використанням транспортного засобу особистого або громадського, місця передачі з іншим виходом) (Чернявський, Вакуленко, Толочко, 2014: 18).

На етапі безпосереднього надання (одержання) неправомірної вигоди здійснюються наступні дії: передавання предмета неправомірної вигоди в натурі під час безпосереднього контакту надавачом одержувачу; залишення предмета неправомірної вигоди в певному місці; передавання предмета неправомірної вигоди під час безпосереднього контакту надавачом посереднику; перерахування грошей на банківські рахунки одержувача; оплата товарів, придбаних одержувачем неправомірної вигоди; оплата послуг, наданих одержувачу неправомірної вигоди, його родичам [2, с. 62-63]; використання при одержанні предмета неправомірної вигоди додаткових предметів з метою унеможливлення контакту безпосередньо з предметом неправомірної вигоди; залишення його у місці, на яке вкаже вигодонабувач (кишеня, шухляда, полиця, урна для сміття тощо); уникнення торкання до предмета неправомірної вигоди; використання спеціально заготовлених поліетиленових пакетів для убезпечення потрапляння спеціальних хімічних речовин на руки тощо) [2, с.69]; дії із метою уникнення затримання на місці одержання неправомірної вигоди (запирання кабінету; використання допомоги співучасників або сторонніх осіб (охорони, випадкових людей) для зовнішнього спостереження за навколишньою обстановкою під час одержання неправомірної вигоди; одержання предмету неправомірної вигоди після тривалого пересування на автомобілі і слідкування, чи немає спостереження (Приходько, 2010: 43).

На етапі приховування ознак та факту надання (одержання) неправомірної вигоди здійснюються наступні дії: опосередкована передача; приховування джерел або факту набуття (походження) протиправних активів;

навмисне знищення документації чи інших речових доказів (знищення інформації та (або) її носіїв); залучення корумпованих зв'язків в судових та правоохоронних органах з метою впливу на особу, яка проводить розслідування; звільнення з посади або переміщенням вище по службі особи, яка веде розслідування; вплив через ЗМІ на особу, яка веде розслідування; легалізації неправомірної вигоди; організація неправдивого алібі (Святченко, 2017: 366-368); зникнення підозрюваного, надання відомостей, пов'язаних зі станом здоров'я; приховування інформації та (або) її носіїв (наприклад, перенесення службових документів з кабінету до житлового приміщення чи іншого сховища); знищення інформації та (або) її носіїв (спалення документів чи інших речей, викидання їх у смітник, стирання інформації з комп'ютера, знищення речових доказів) (Боднар, 2019: 258); приховування набутих у результаті одержання неправомірної вигоди коштів (оформлення активів на близьких осіб; надання близькими особами коштовних подарунків; розміщення коштів на рахунках нерезидентів; здійснення операцій з купівлі-продажу коштовних предметів за готівку; зберігання коштів, отриманих у результаті одержаної неправомірної вигоди у готівці (Стрільців, Чернявський, Василичук, 2018: 21-23); втеча з місця одержання предмету неправомірної вигоди.

Висновки. Серед елементів оперативно-розшукової характеристики неможливо визначити «сталі», які притаманні всім кримінальним правопорушенням, оскільки її особливістю є саме визначення для конкретного виду кримінальних правопорушень тих елементів, які дозволяють охарактеризувати механізм одержання неправомірної вигоди саме специфічними суб'єктами – працівниками правоохоронних органів, а отже визначити для цієї групи кримінальних правопорушень притаманного їм одним змісту певних елементів оперативно-розшукової характеристики. Аналізуючи зазначені етапи оперативно-значимої поведінки можна зробити висновок, що вони включають ряд взаємопов'язаних дії: створення умов, у ході чого підшукуються можливості для вчинення (надання або одержання) неправомірної вигоди; активні дії щодо попередньої підготовки та висунення вимоги (вигодонабувач) або надання пропозиції (вигодонадавач) щодо передачі предмета неправомірної вигоди; обговорення форми, виду та умов передачі предмета неправомірної вигоди; підготовка та моделювання безпосередньої передачі неправомірної вигоди; передача предмета неправомірної вигоди з врахуванням можливого затримання та проведення відповідних заходів що до усунення такого ризику; приховування неправомірної вигоди шляхом деіндивідуалізації зовнішніх ознак її предмета, участі у передачі вигодонабувача, легалізації коштів набутих у результаті одержання неправомірної вигоди та ухилення від фінансового контролю.

Список використаних джерел:

1. Андрейко Ю.О. Проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування одержання неправомірної вигоди службовою особою: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. К., 2020. 283 с.
2. Боднар В. Типові способи приховування злочинів у сфері службової діяльності, які вчиняються працівниками Національної поліції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. Вип. 9. С. 257-261.
3. Приходько О.В. Криміналістична характеристика як основа методики розслідування хабарництва, вчиненого у сфері правоохоронної діяльності. *Виконання законодавства України щодо протидії насильству в сім'ї*: круглий стіл, 17 листоп., 2011 р., м. Харків. ХНУВС, 2011. С. 183-185.
4. Приходько О.В. Особливості хабарництва у правоохоронній сфері та їх вплив на методику розслідування. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених* : матеріали наук.-практ. конф.(Харків, 5 червня 2010 р.) МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х. : ХНУВС, 2010. С. 42-44.
5. Святченко В.М. Кримінологічна характеристика підкупу особи, яка надає публічні послуги. Формування національної правової системи України в контексті євроінтеграційних процесів: матеріали наук.-практ. Інтернет-конф. (Київ, 21 квіт. 2017 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 366-368.
6. Степанюк Р.Л., Приходько О.В. Особливості тактики допиту підозрюваного в одержанні або наданні неправомірної вигоди у сфері правоохоронної діяльності. *Право і суспільство*. 2015. № 3. С. 193-197.
7. Стрільців О.М., Чернявський С.С., Василичук В.І. та ін. Розслідування незаконного збагачення: метод. рек. К. : Нац. акад. внутр. справ, 2018. 86 с.
8. Таркан О.М. Криміналістична характеристика прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовими особами органів поліції. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. № 6. Том 3. С. 198-203.
9. Таркан О.М. Методика розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою органу поліції: дис. ... доктора філософії: 081 – право. Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2021. 244 с.
10. Таркан О.М. Ситуаційний підхід у методиці розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою органу поліції. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 3. С. 312-317.
11. Тимчишин А.М. Окремі аспекти криміналістичної характеристики хабарництва. *Держава і закон : теорія, практика, методика*. 2007. Вип. 2. С. 284-294.
12. Трепак В.М. Розкриття та розслідування хабарництва, вчиненого судьями та подолання протидії засобами оперативно-розшукової діяльності: дис. ... канд. наук: 12.00.09. Л., 2011. 218 с.
13. Чернявський С.С., Вакулєнко О.Ф., Толочко О.М. та ін. Особливості розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою: методичні рекомендації. К., ГСУ МВС України, НАВС, 2014. 92 с.
14. Шило А.І. Методика розслідування хабарництва в контексті нового антикорупційного законодавства України: дис. ... канд. наук: 12.00.09. К., 2013. 244с.

15. Шумейко Д.О. Способи прийняття пропозиції, обіцянки чи одержання неправомірної вигоди службовою особою як елемент криміналістичної характеристики. *Європейські перспективи*. 2015. № 2. С. 61-66.

References:

1. Andreiko, Yu.O. (2020). Provedennia slidechkyh (rozshukovykh) dii pid chas rozsliduvannia oderzhannia nepravomirnoi vyhody sluzhbovoiu osoboiu [Conducting investigative (search) actions during the investigation of receipt of illegal benefits by an official]: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.09. K., 283 p. [in Ukrainian].
2. Bodnar, V. (2019). Typovi sposoby prykhovuvannia zlochyniv u sferi sluzhbovoi diialnosti, yaki vchyniautsia pratsivnykamy Natsionalnoi politzii Ukrainy [Typical methods of concealing crimes in the field of official activity committed by employees of the National Police of Ukraine]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. Vyp. 9. pp. 257-261. [in Ukrainian].
3. Prykhodko, O.V. (2011). Kryminalistychna kharakterystyka yak osnova metodyky rozsliduvannia khabarnytstva, vchynenoho u sferi pravookhoronnoi diialnosti [Forensic characteristics as the basis of the method of investigation of bribery committed in the field of law enforcement]. *Vykonannia zakonodavstva Ukrainy shchodo protydii nasylstvu v simi: kruhlyi stil*, 17 lystop., 2011 r., m. Kharkiv. KhNUVS, pp. 183-185. [in Ukrainian].
4. Prykhodko, O.V. (2010). Osoblyvosti khabarnytstva u pravookhoronni sferi ta yikh vplyv na metodyky rozsliduvannia. Aktualni problemy suchasnoi nauky v doslidzhenniakh molodykh uchennykh [Peculiarities of bribery in law enforcement and their influence on investigation methods]: materialy nauk.-prakt. konf.(Kharkiv, 5 chervnia 2010 r.) MVS Ukrainy, Khark. nats. un-t vnutr. sprav. Kh. : KhNUVS, pp. 42-44. [in Ukrainian].
5. Sviatchenko, V.M. (2017). Kryminolohichna kharakterystyka pidkupu osoby, yaka nadaie publichni posluhy. Formuvannia natsionalnoi pravovoi systemy Ukrainy v konteksti yevrointehratsiinykh protsesiv [Criminological characteristics of bribery of a person who provides public services]: materialy nauk.-prakt. Internet-konf. (Kyiv, 21 kvit. 2017 r.). Kyiv: Nats. akad. vnutr. sprav, pp. 366-368. [in Ukrainian].
6. Stepaniuk, R.L., Prykhodko, O.V. (2015). Osoblyvosti taktiky dopytu pidozriuvanoho v oderzhanni abo nadanni nepravomirnoi vyhody u sferi pravookhoronnoi diialnosti [Peculiarities of the tactics of questioning a person suspected of receiving or providing an illegal benefit in the field of law enforcement]. *Pravo i suspilstvo*. № 3. pp. 193-197. [in Ukrainian].
7. Striltsiv, O.M., Cherniavskiy, S.S., Vasylynychuk, V.I. ta in. (2018). Rozsliduvannia nezakonnogo zbahachennia [Investigation of illegal enrichment]: metod. rek. K. : Nats. akad. vnutr. sprav, 86 p. [in Ukrainian].
8. Tarkan, O.M. (2019). Kryminalistychna kharakterystyka pryiniattia propozytzii, obitsianky abo oderzhannia nepravomirnoi vyhody sluzhbovymy osobamy orhaniv politzii [Forensic characteristics of acceptance of an offer, promise or receipt of an illegal benefit by police officials]. *Visegrad Journal on Human Rights*. № 6. Tom 3. pp. 198-203. [in Ukrainian].
9. Tarkan, O.M. (2021). Metodyka rozsliduvannia pryiniattia propozytzii, obitsianky abo oderzhannia nepravomirnoi vyhody sluzhbovoiu osoboiu orhanu politzii [Methods of investigating the acceptance of an offer, promise or receipt of an illegal benefit by an official of a police body]: dys. ... doktora filosofii: 081 – pravo. Kharkivskiy natsionalnyi universytet imeni V.N. Karazina Ministerstva osvity i nauky Ukrainy, Kharkiv, 244 p. [in Ukrainian].
10. Tarkan, O.M. (2020). Sytuatsiinyi pidkhid u metodytsi rozsliduvannia pryiniattia propozytzii, obitsianky abo oderzhannia nepravomirnoi vyhody sluzhbovoiu osoboiu orhanu politzii [A situational approach in the methodology of investigating the acceptance of an offer, promise or receipt of an illegal benefit by an official of a police agency]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. № 3. pp. 312-317. [in Ukrainian].
11. Tymchyshyn, A.M. (2007). Okremi aspekty kryminalistychnoi kharakterystyki khabarnytstva [Certain aspects of the forensic characteristics of bribery]. *Derzhava i zakon : teoriia, praktyka, metodyka*. Vyp. 2. pp. 284-294. [in Ukrainian].
12. Trepak, V.M. (2011). Rozkryttia ta rozsliduvannia khabarnytstva, vchyniuvanoho suddiamy ta podolannia protydii zasobamy operativno-rozshukovoi diialnosti [Disclosure and investigation of bribery committed by judges and overcoming countermeasures by means of operational and investigative activities]: dys. ... kand. nauk: 12.00.09. L., 218 p. [in Ukrainian].
13. Cherniavskiy, S.S., Vakulenko, O.F., Tolochko, O.M. ta in. (2014). Osoblyvosti rozsliduvannia pryiniattia propozytzii, obitsianky abo oderzhannia nepravomirnoi vyhody sluzhbovoiu osoboiu [Peculiarities of the investigation of the acceptance of an offer, promise or receipt of an illegal benefit by an official]: metodychni rekomendatsii. K., HSU MVS Ukrainy, NAVS, 92 p. [in Ukrainian].
14. Shylo, A.I. (2013). Metodyka rozsliduvannia khabarnytstva v konteksti novoho antykoruptsiinoho zakonodavstva Ukrainy [Bribery investigation methodology in the context of the new anti-corruption legislation of Ukraine]: dys. ... kand. nauk: 12.00.09. K., 244 p. [in Ukrainian].
15. Shumeiko, D.O. (2015). Sposoby pryiniattia propozytzii, obitsianky chy oderzhannia nepravomirnoi vyhody sluzhbovoiu osoboiu yak element kryminalistychnoi kharakterystyki [Ways of accepting an offer, promise or receiving an illegal benefit by an official as an element of forensic characteristics]. *Yevropeiski perspektyvy*. № 2. pp. 61-66. [in Ukrainian].